

14 MAYIS'A GİDERKEN TÜRKİYE'DE SEÇİM GÜVENLİĞİ

MERT HÜSEYİN AKGÜN

COPYRIGHT © 2023

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik [fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.] yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-8322-75-0

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

34050 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
SEÇİMLERİN TÜRK SİYASAL HAYATINDAKİ ÖNEMİ	9
SEÇİMLERE İLİŞKİN GÜVENCELER	10
Seçimlerin Kurumsal Boyutu: Seçim Kurulları	11
Kurulların İşleyişi ve Seçim Süreci	13
SONUÇ	15

YAZAR HAKKINDA

MERT HÜSEYİN AKGÜN

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde almıştır. Yüksek lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Kamu Hukuku Bölümü'nde "2017 Anayasa Değişiklikleri Sonrası TBMM'nin Yürütmeyi Denetim Araçları" başlıklı tez çalışmasıyla tamamlamıştır. Doktora çalışmalarına Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Kamu Hukuku Bölümü'nde devam etmektedir. Araştırma alanları arasında hükümet sistemleri, yeni anayasa çalışmaları, demokratikleşme, yasama faaliyetleri, yargı reformu ve insan hakları yer almaktadır.

ÖZET

Türkiye’de geçmişten bugüne seçimlere duyulan güvenin arkasında seçimlerin dürüstlüğünü sağlayan etkili hukuki teminatlar bulunuyor.

Temsili demokrasilerin en karakteristik unsuru olan serbest ve adil seçimler, halkın yönetime katılmasının esas yolunu teşkil eder. Geçmişten günümüze seçimler Türkiye’de siyaseti ve toplumu dönüştürücü bir işlev üstlenmiş, belki de dünyadaki diğer demokrasilere kıyasla çok daha etkili sonuçlar üretmiştir. Zira halk ile bürokratik seçkinler arasındaki güç mücadelesinde vatandaşın kullanabildiği yegane araç seçimler olmuştur. Türkiye toplumu oy hakkına sıkı sıkıya sahip çıkmış, seçimlere her zaman çok yüksek bir katılım göstermiş ve sandığın ülkenin gidişatında belirleyici bir rol oynamasına katkıda bulunmuştur.

Bununla birlikte Türkiye’de seçimlerin etkinlik kazanmasının arkasında seçimlerin dürüstlüğünü sağlayan önemli hukuki güvenceler de bulunmaktadır. Seçimlerin halkın iradesini doğru bir şekilde yansıtmasını temin edebilmek amacıyla seçimleri düzenleme ve denetleme fonksiyonu yargı mensuplarına tevdi edilmiş, seçim işlerinin her aşaması politik rekabetin asıl tarafları olan siyasi partilerin gözetimine açılmış, oy verme işlemlerinin gizlilik ve serbestlik ilkeleri doğrultusunda, oy sayım ve döküm işlemlerinin ise aleniyet ve doğruluk prensiplerine uygun olarak yürütülmesi sağlanmıştır. Bu analizde de Türkiye’de seçim güvenliğinin hukuki boyutu ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

GİRİŞ

Türkiye'nin seçim tecrübesi oldukça erken sayılabilecek bir tarihe, 1840'lara kadar geriye gitmektedir. Tanzimat reformlarının bir parçası olarak toplanacak vergi miktarını belirlemek üzere her sancakta muhassıllık meclisleri oluşturulmuş ve bu meclisin altı üyesinin yöre halkının ileri gelenleri arasından seçilmesi usulü benimsenmiştir. İki dereceli bir seçim usulüne sahip olan meclisler için ancak emlak sahibi olanlar oy kullanabiliyordu¹. Muhassıllık meclisi seçimleri seçme ve seçilme hakkındaki kısıtlar nedeniyle son derece primitif bir niteliğe sahip olsa da Türk halkının seçim ve sandık kurumlarıyla tanışmasını sağlaması bakımından önemlidir. Nitekim Türkiye'de dönem dönem kesintiler olsa da siyaset nehri hep demokrasi yönünde akmıştır. Muhassıllık seçimlerini 1864'te kurulan vilayet idare meclisi seçimleri takip etmiştir.

1 İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, (İletişim Yayınları, İstanbul: 2005), s. 162.

Nihayet 1876'da Kanun-i Esasi'nin kabul edilmesi ile Osmanlı Devleti meşruti monarşiye geçmiş ve merkezi yönetim için de seçim yapılmaya başladı. Yasama organının Ayan Meclisi dışındaki kanadı olan Meclis-i Mebusan halk tarafından seçilen üyelerden oluşuyordu. Meclis-i Mebusan; padişaha yasalar üzerinde mutlak veto gücü tanınması ve hükümetin meclise karşı sorumlu tutulmaması gibi nitelikler sebebiyle bir parlamenter monarşide olması gereken konumdan çok uzaktı. Ancak sınırlı da olsa halkın yasama sürecine katılmasını sağladı. 1877 seçimleri yine yalnızca erkeklere ve emlak sahiplerine seçmen hakkı vermesi, yani genel oya dayanmaması gibi eksikliklere rağmen Türkiye'nin ulusal çaptaki ilk demokrasi deneyimiydi.

II. Abdülhamit'in Kanuni Esasiyi askıya alarak yeniden mutlak monarşiye dönmesi seçimlere otuz yıllık bir ara vermiş fakat II. Meşrutiyet'in ilanı ile yeniden milletvekili seçimleri gerçekleştirilmeye başlanmıştı. Bu doğrultuda; 1908, 1912, 1914 ve 1919'da dört milletvekili seçimi yapıldı. Türk toplumu II. Meşrutiyet seçimleriyle İttihat ve Terakki, Ahrar, Hürriyet ve İtilaf fırkaları gibi birden fazla partinin yarıştığı çok partili demokrasiyi de ilk kez tecrübe etme fırsatı bulmuştu.

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran milli mücadele dahi (1919 ve 1920'de düzenlenen iki ayrı seçimle²) üyeleri halk tarafından seçilen Büyük Millet Meclisi vasıtasıyla yürütülmüştür. Cumhuriyetin ilanından sonra da seçimler devam etmiş fakat tek partili rejim uygulaması nedeniyle demokrasiye geçiş mümkün olamamıştır. Bununla birlikte seçmen olabilmek için belli bir maddi varlığa sahip olma koşulunun 1923'te kaldırılması, 1934'te ise kadınlara oy hakkının

2 Cemal Fedayi, "1920 Seçimleri ve I. Meclis (1920-1923)", *Yüzüncü Yılında TBMM*, Cilt: 1, ed. Yusuf Tekin, (TBMM Basımevi, Ankara: 2020), s. 101-102.

verilmesi genel oy ilkesinin Türkiye'de yerleşmesini sağlamıştır. 1946'da ilk kez çok partili seçimlere gidilmiş ve Cumhuriyet Türkiye'sinde demokratik bir dönem başlamıştır. Bu tarihten sonra Türkiye'de toplum seçimlere büyük bir ilgi göstermiştir. Çeşitli usulsüzlükler ve açık oy-gizli tasnif gibi çarpık uygulamalar nedeniyle şaibeli 1946 seçimleri bir kenara bırakılırsa seçimler halkın iradesini sonuçlara sağlıklı bir şekilde yansıtabilmiştir. İlk defa 1950 seçimleri ile birlikte demokratik oy hakkının temel ilkelerine uygun bir seçim yapılmıştır.

Bu analizde öncelikle seçimlerin Türk siyasal hayatında oynadığı belirleyici rol tartışılmış, ardından seçimlerin gerçekleştirilmesi ve denetlenmesindeki hukuki güvenceler, kurumsal yapı ve seçim sürecinin seyri bağlamında ele alınmıştır.

SEÇİMLERİN TÜRK SİYASAL HAYATINDAKİ ÖNEMİ

Bir siyasal rejime demokratik niteliğini kazandıran en temel kurum serbest ve adil seçimlerdir. Kuvvetler ayrılığı, denge ve denetleme mekanizmaları bugün liberal bir demokrasi için olmazsa olmaz unsurlar olsa da seçimler “demokrasinin sert çekirdeğini oluşturmaya”³ devam etmektedir. Seçim sandığı kendine özgü modernleşme hikayesi sebebiyle Türkiye'de diğer demokrasilerden çok daha çarpıcı siyasal ve sosyal neticeler üretmiştir.

Cumhuriyet tarihi boyunca özgürlükçü olmayan katı laiklik anlayışı başta olmak üzere çeşitli sebeplerle “makbul vatandaş” tanımına giremeyen geniş toplum kesimleri ancak seçim-

lerle kendilerini ifade etme şansı bulmuş, sivil siyaset sayesinde hak ve menfaatlerini merkeze taşımaya çalışmıştır. Bu yönüyle seçimler siyasetin toplumsallaşmasının yegane yolu haline gelmiştir. Hemen her seçim periferiye hapsedilmeye çalışılan toplumsal grupların merkezi daha fazla dönüştürmesine yol açmış, kendilerini rejimin muhafızı olarak gören askeri ve sivil bürokratik elitlerin iktidar alanlarının daha fazla sınırlandırılmasını sağlamıştır.

Türkiye'de geçmişten bugüne seçimlere duyulan güvenin arkasında seçimlerin dürüstlüğünü sağlayan etkili hukuki teminatlar bulunuyor.

Demokrat Parti iktidarından sonra gidişattan kaygı duyan seçkin zümreler kimi zaman demokrasi içinde kurdukları vesayet yapısıyla kimi zamansa bununla yetinmeyerek doğrudan darbelerle seçilmiş iktidarlara devirmiştir. Buna karşın Türkiye'nin demokrasi yolculuğu akamete uğratılamamış, sessiz halk kesimleri her defasında barışçı yollarla iradesine sahip çıkarak seçim sandığında darbecileri tasfiye etmiştir. Seçmenin istikrar kazanmış bu davranışını; 1960 darbesinden sonra devrik Demokrat Parti'nin devamı Adalet Partisi'nin iktidara gelmesinde, 1980 darbesinden sonra darbecilerin kurdurduğu partilerin oyun dışına itilip Anavatan Partisi'nin işbaşına geçmesinde, öncülü olan partilerin sürekli kapatılması ve müesses nizam tarafından dışlanmasına karşın 1995'te Refah Partisi'nin seçimlerden zaferle çıkmasında, Refah Partisi'nin 28 Şubat süreciyle iktidardan uzaklaştırılması ve sistematik hak ihlallerine rağmen 2002'de AK Parti'nin tek başına iktidar olmasında görmek mümkündür.

³ Raisa Ali, *Representative Democracy and The Concept of Free and Fair Elections*, (Deep and Deep Publications, New Delhi: 1996), s. 20'den aktaran Levent Gönenç, *Türkiye'de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*, (Adalet Yayınevi, Ankara: 2008), s.1.

AK Parti'nin uzun iktidarı döneminde de bu seçmen davranışı devam etmiş ve Türkiye toplumu darbe tehditleri, e-muhtıra, 367 kararı, parti kapatma davası, 17/25 Aralık darbe girişimi gibi seçilmiş hükümetlere yönelik sayısız girişime karşı sandıkta tercihini demokratik sivil siyaseti korumaktan yana kullanmıştır. Belki de dünya tarihinde görülmüş en sofistike terör oluşumlarından biri olan Fetullahçı Terör Örgütü'nün saldırılarının bertaraf edilmesi ve emellerine ulaşmasının engellenmesi yalnızca halkın seçimlerle meşru iktidara verdiği aktif destek sayesinde mümkün olabilmektedir.

Bugün gelinen aşamada şunu açıkça ifade edebiliriz ki Türkiye'de seçimler; sivil ve bürokratik vesayetın tasfiye edilmesinin, siyasetin sivilleşmesinin, çevre-merkez ilişkilerinin yeniden düzenlenmesinin, etnik veya dini aidiyetleri sebebiyle öteki konumunda kalan insanların eşit vatandaşlığa erişmelerinin temel dinamiği olmuştur. Bu anlamda seçimler Türkiye'de toplumsal barışı güçlendirmiş ve devletin halkla olan ilişkisinin çatışmacı formuna son vermiştir.

SEÇİMLERE İLİŞKİN GÜVENCELER

Türkiye'de seçimlerin böylesi bir işlev üstlenmesini sağlayan husus adil ve dürüst şekilde gerçekleştirilebilmesidir. Bunun nasıl mümkün olabildiği sorusunun cevabını seçimlere ilişkin hukuki güvencele ve kurumsal yapıya bakarak verebiliriz. Üyeleri Yargıtay ve Danıştay tarafından seçilen Yüksek Seçim Kurulunun (YSK) kurulduğu 1950'den itibaren seçimler, yargı organları tarafından yönetilmekte ve denetlenmektedir. Ayrıca seçimlere ilişkin önemli anayasal teminatlar bulunmaktadır. Seçimlerin adil ve serbest şekilde gerçekleşmesini temin etmekle görevli en üst düzey organ olan

YSK, 1961 Anayasasıyla anayasal bir kurum haline gelmiştir.

1961 Anayasası seçimlerin “serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına” göre ve yargı organlarının yönetim ile denetimi altında yapılacağını belirterek demokratik bir seçimin sahip olması gereken ilkeleri anayasal zemine kavuşturmuştur (m. 55, 75). Halihazırda yürürlükte olan 1982 Anayasası da bu güvenceleri korumuştur (m.79). Burada vurgulanması gereken ilk husus, seçimlerin yalnızca yargısal denetim altında değil yargının yönetiminde, diğer bir ifadeyle bizzatıhi tarafsız yargı mensupları tarafından gerçekleştirilmesinin öngörülmesidir. Böylece seçim işlemleri yerine getirilmiş ve uyumsuzlukların çözümünün siyasal nitelikteki kurumlara bırakılmasının doğurabileceği olası sorunların da önüne geçilmiştir⁴.

Seçimlere ilişkin idari fonksiyonun (seçim işlemlerinin gerçekleştirilmesi) hükümet kurumlarının yerine yargıya verilmesi yönüyle Türkiye, Batı Avrupa demokrasilerinden ayrılmaktadır. Zira Fransa, İspanya ve Finlandiya gibi ülkelerde seçim işleri, yürütme erki (İçişleri ya da Adalet Bakanlıkları) marifetiyle gerçekleştirilir⁵. Bu açıdan Türkiye'deki sistemin çok daha güvenceli ve tarafsız olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye'de seçimler sandık kurulu-ilçe seçim kurulu-il seçim kurulu ve Yüksek Seçim Kurulu şeklinde dört basamaklı bir kurumsal yapı içerisinde gerçekleştirilir. Seçimlerin dürüst bir şekilde gerçekleşmesini temin edecek güvenceleri öncelikle bu kurulların oluşumu, ardından seçim sürecinin işleyişi bakımından değerlendirmek isabetli olacaktır.

⁴ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, (Yetkin Yayınları, Ankara: 2020), s. 92.

⁵ Gönenç, *Türkiye'de Seçim Uyumsuzlukları ve Çözüm Yolları*, s.35.

SEÇİMLERİN KURUMSAL BOYUTU: SEÇİM KURULLARI

YÜKSEK SEÇİM KURULU

Seçim idaresi ve yargısının en tepesindeki organ olan Yüksek Seçim Kurulunun (YSK) üyeleri herhangi bir siyasal organın kararıyla değil, doğrudan yüksek yargı tarafından belirlenir. Anayasanın seçimlerin genel yönetim ve denetimi başlığını taşıyan 79. maddesine göre seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Bu maddeye göre “Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundadır. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.” Anılan hüküm uyarınca “YSK’nın on bir üyesinin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.”

Ayrıca YSK ve diğer seçim kurullarının oluşumuna siyasi partilerin katılımı önemli bir denetim vazifesi görmektedir. YSK’da son milletvekili seçiminde en çok oy almış dört siyasi parti ve TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin temsilcileri de yer alır. Bu üyeler Kurul’daki oylamalarda oy kullanamamakla birlikte YSK’nın bütün çalışma ve görüşmelerine katılabilirler. Böylece Kurul, çalışmalarının şeffaflığı ve demokratik rekabetin taraflarınca denetlenmesi sağlanmış olur. Benzer bir yapılanma modeli aşağıda görüleceği üzere il ve ilçe seçim kurulları için de geçerlidir.

YSK, il ve ilçe seçim kurullarının teşekkülünü; ilçe seçim kurulları ilçe seçim kurulunun teşek-

külünü ve ilçe seçim kurulları da sandık kurullarının kurulmasını sağlar. Ayrıca bu oluşturma işlemlerine itiraz edilebilir ve itirazlar üst kurullarca karara bağlanır.

Türkiye’de seçimler; sivil ve bürokratik vesayetin tasfiye edilmesinin, siyasetin sivilleşmesinin, çevre-merkez ilişkilerinin yeniden düzenlenmesinin, etnik veya dini aidiyetleri sebebiyle öteki konumunda kalan insanların eşit vatandaşlığa erişmelerinin temel dinamiği olmuştur.

İL SEÇİM KURULU

Üç üyeden oluşan ilçe seçim kurulları nitelikleri yasayla özel olarak belirlenmiş yargıçlardan teşekkül eder. 298 sayılı *Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanununun* m. 15 hükmüne göre ilçe seçim kurulu üyeleri;

- Adli yargı ilk derece adalet komisyonu tarafından,
- İl merkezinde görev yapan, kınama veya daha ağır disiplin cezası almamış,
- En az birinci sınıfa ayrılmış ve birinci sınıfa ayrılma niteliklerini kaybetmemiş hâkimler arasından,
- Kura yöntemiyle seçilir.
- Eğer o ilde bu niteliklileri haiz bir hakim yoksa ilçe seçim kurulu üyeleri en kıdemli hâkimden başlayarak belirlenir. “Ancak, bu kıdemden belirlenmesinde, kınama veya daha ağır disiplin cezası almış olanlar diğerlerinden kıdemsiz sayılırlar.”

Görüldüğü üzere ilçe seçim kurulu da hakimlik güvencelerine sahip olan kişiler arasından herhan-

gi bir siyasal veya idari organın etkisi olmaksızın kura yoluyla belirlenmektedir. Ayrıca il seçim kurullarına da siyasi partilerin katılımı mümkündür.

İLÇE SEÇİM KURULU

Bir başkan ve altı üyeden oluşan ilçe seçim kurulu başkanları yargı mensuplarının arasından seçilir. İlçe seçim kurulu başkanı;

- Adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonu tarafından,
- İlçede görev yapan kınama veya daha ağır disiplin cezası almamış,
- En az birinci sınıfa ayrılmış ve birinci sınıfa ayrılma niteliklerini kaybetmemiş hâkimler arasından,
- Kura yöntemiyle belirlenir.
- O ilçede bu niteliklere sahip bir hâkimin bulunmaması durumunda en kıdemli hâkim ilçe seçim kurulunun başkanı olur.

İlçe seçim kurullarının altı üyesinin ikisi kurul başkanı hakim tarafından kamu görevlileri arasından belirlenir. Diğer dört üyelik ise ilçede teşkilatı bulunan ve son milletvekili genel seçiminde o ilçede en çok oy almış olan dört siyasi partinin üyeleri tarafından doldurulur. Bunun dışında il ve ilçe seçim kurullarında son seçimlerde TBMM'ye kendi listesinden en az bir milletvekili seçilmiş veya o il ve ilçede teşkilatı bulunan siyasi partilerin temsilcileri de bulunur.

Siyasi partiler seçimlerle ilgili işlemlerin çoğunluğunu yerine getiren ilçe seçim kurullarının oluşumunda daha fazla bir ağırlığa sahiptir. Sadece başkan hakimler arasından kura ile belirlenirken diğer üyelerin siyasi partilerden oluşması sürecin büyük oranda partiler tarafından yürütüldüğünü göstermektedir.

Seçim idaresindeki son halka seçimin fiziki olarak gerçekleştiği sandık kurullarıdır. Bir

başkan, yedi üyeden oluşan sandık kurullarının başkanları ilçe seçim kurulu başkanınca o ilçede görev yapan memurlar arasından kura çekerek belirlenir. Bir üye yine kura çekmek suretiyle memurlar arasından, diğer beş üyelik ise o seçim çevresinde seçime katılan, ilçede teşkilatı bulunan siyasi partilerden son milletvekili genel seçiminde o ilçede en çok oy almış beş parti tarafından doldurulur.

KURULLARIN İŞLEYİŞİ VE SEÇİM SÜRECİ

Seçim süreci oy verme gününden ibaret değildir. Seçmen kütüklerinin belirlenmesi, aday listelerinin kesinleştirilmesi ve oy pusulalarının imal edilmesi gibi işlemler seçim gününden önce yapılır. Seçimler için kritik olan kurumların başında seçmen kütükleri gelir. Seçmen kütükleri kimlerin seçmen olacağını ve nerede oy kullanacağını belirleyen kayıtlar olması nedeniyle seçim sürecinin önemli parçalarından birini ifade eder. Nitekim sandık seçmen listeleri de seçmen kütüğüne dayanarak oluşturulur.

Seçmen kütüklerindeki eksikliklerin ve hataların giderilmesi için seçmen listeleri muhtarlıklarda iki hafta süreyle askıya çıkarılır. Seçmen kütüğü ve listelerine karşı vatandaşlar ve siyasi partiler seçim kurullarına itiraz edebilir. Türkiye’de seçmen kütüklerine ilişkin mevzuat ve pratiğin uluslararası standartlara uygun olduğu kabul edilmektedir⁶.

Oy verme işlemlerindeki temel ilkeler ise serbestlik ve gizlilik. Bu ilkeler, normatif karşılığını 298 sayılı Kanununun 88. maddesinde şu şekilde bulmuştur: “Hiçbir seçmene sandık başında müdahale, telkin veya tavsiyede bulunulamaz ve hiçbir seçmen oyunu kullandıktan sonra sandık başında kalamaz.” Oyların sayım ve dökümü uluslararası anlamda kabul görmüş

“profesyonellik, doğruluk, gizlilik, zamanlılık (zamanında sayım), sorumluluk, eşitlik, güvenlik ve şeffaflık” kriterlerine uygun şekilde sandık bölgesinde gerçekleştirilir⁷. Sayımın oy verme işlemi bittikten hemen sonra başlaması ve sayımın doğruluğunu sağlayacak etkili itiraz süreçlerine yer verilmesi önemlidir⁸.

Bu çerçevede Türkiye’deki uygulamaya baktığımızda 298 sayılı Kanunda oy sayımı ve dökümünde, sonuç tutanaklarının birleştirilerek seçim sonuçlarının ortaya çıkarılmasında şeffaflık, hesap verilebilirlik ve aleniyetin temel ilkeler olarak öngörüldüğünü söyleyebiliriz. Mezkur yasada oy sayım ve döküm işlemlerinin nasıl gerçekleştirileceği 15 madde ve 76 fıkra halinde son derece ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Kanunda seçimlerin dürüstlüğünü temin etmek üzere yer verilen tedbirleri on dört maddede özetleyebiliriz:

1. Sandıklar bütün sayım işlemleri yapılmaya kadar oy verme yerinden çıkarılamaz. Oyların sayım ve dökümü derhal, ara vermeden ve oy verme yerinde hazır bulunan kişilerin huzurunda yapılır.
2. Sandık kurulu başkanı, işlemlere başlamadan önce hazır bulunan kişilere kullanılacak “sayım ve döküm cetvellerinin boş ve yazısız olduğunu” gösterir. Verilen oylar kayda geçirilirken sesli olarak okunur.
3. İki ayrı oy sayım ve döküm cetveli tutularak oy sayımın doğruluğunun teyit edilmesi ve hataların önüne geçilmesi amaçlanır. İki cetvelde farklılık olması halinde oylar yeniden ve yine iki ayrı cetvele kaydedilmek üzere sayılır. Burada da cetveller arasında farklılık görülmesi halinde üçüncü bir sayım yapılır. Sandık kurulunun siyasi partili

⁷ Gönenç, *Türkiye’de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*, s. 302, 306.

⁸ “Electoral Integrity”, ACE Project, <https://aceproject.org/ace-en/topics/eif/eif09/eif09b>, (Erişim tarihi: 9 Mayıs 2023).

⁶ Gönenç, *Türkiye’de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*, s. 185, 200.

- olmayan üyesi tarafından oylar tek cetvele kaydedilir ve ortaya çıkan netice sandık sonuç tutanağına geçirilir.
4. İşlenen tüm oy sayım döküm cetvelleri muhafaza edilir.
 5. İki nüsha olarak tutulan sandık sonuç tutanağındaki veriler oy sayım döküm cetvelindekiler ile karşılaştırıldıktan sonra sandık kurulunun başkan ve üyeleri tarafından imza edilir.
 6. Sandık kurul üyelerinin dışında parti müşahitleri de sayım döküm işlemlerini takip edebilir.
 7. Sandık sonuç tutanağının bir sureti oyların kullanıldığı binada bir hafta süreyle askıya çıkarılır.
 8. Ayrıca sandık kurulunun partili üyelerine de sandık sonuç tutanaklarının birer sureti verilir.
 9. Tutanak, cetvel ve diğer evraklar sandık kurulu başkan ve üyeleri tarafından imzalanarak ve mühürlenerek bir torbaya konur ve bu torba, sandık kurul başkanı ve kura ile belirlenmiş iki üye tarafından ilçe seçim kuruluna teslim edilir. Bu taşıma işlemine siyasi parti müşahitleri de refakat edebilir.
 10. Sandıklardan gelen sonuç tutanakları ilçe seçim kurullarında aleni şekilde ve ara verilmeksizin birleştirilir. Bu işlemlere ilçe seçim kurullarının siyasi parti temsilcileri, seçime katılan adaylar ve parti müşahitleri nezaret eder.
 11. Bu sürecin sonunda ilçe seçim kurulu birleştirme tutanağı hazırlanarak o ilçedeki seçim sonuçları ortaya çıkarılmış olur.
 12. Sandık kurulu aşamasında doğruluğu temin etmek için gereken tedbirlerin benzerleri ilçe seçim kurulunun hazırlayacağı birleştirme tutanağı için de söz konusudur. Burada sandık sonuçlarının doğru şekilde toplanıp toplanmadığı kontrol edilir. İlçe seçim kurulundaki siyasi parti üyelerine birleştirme tutanaklarının onaylı nüshaları verilir.
 13. İldeki bütün ilçelerin seçim sonuçları, bir numaralı ilçe seçim kurulu tarafından birleştirme tutanakları üzerinden birleştirilir ve yine onaylı suretleri siyasi partili üyelere teslim edilir. Yeni birleştirme tutanakları ilçe seçim kurulu başkanı ve iki üye tarafından geciktirilmeksizin il seçim kuruluna teslim edilir. Bir ildeki ilçe seçim sonuçlarının birleştirilmesi görevi il seçim kurulları tarafından da yerine getirilebilir.
 14. Oy sayım işleminin her aşaması siyasi partilerin itirazına açıktır.
- Oy sayım ve döküm işlemlerinin yalnız siyasi partilere değil kamuya açık bir şekilde yerine getirildiğini yinelemekte fayda vardır. Bu sayede arzu eden bütün vatandaşların yanında seçimleri takip etmek üzere örgütlenmiş sivil toplum kuruluşları da oy sayım ve döküm sürecini izleyip denetleyebilir. Bu en az seçime ilişkin yargısal güvenceler kadar etkili bir tedbirdir ve seçimlerin dürüst biçimde neticelenmesine hizmet eder. Hem sivil toplumun hem de siyasi partilerin her aşamada sürece aktif biçimde katılımları meydana gelebilecek hata ve usulsüzlüklerin giderilmesini sağlar. Bu tedbirler seçimlerin güvenilirliğini artırarak rejimin demokratik meşruiyetini güçlendirir.
- Sandık sonuç tutanakları seçimlerden sonra askıya çıkarıldığı gibi daha sonra YSK'nın web sitesi üzerinden de erişimi açıktır. Bugün YSK'nın resmi web sitesi aracılığıyla örneğin 2018 cumhurbaşkanı ya da milletvekili seçimlerinde oy kullanılan herhangi bir sandığa ait sonuç tutanağına ulaşılabilir⁹. Bunun dışında Türkiye'deki

9 Mert Hüseyin Akgün, "14 Mayıs'a Giderken Türkiye'de Seçim Güvenliği", *Kriter*, Cilt: 5, Sayı: 54, (2023).

seçimler Avrupa Konseyi ve AGİT tarafından da izlenmekte ve raporlanmaktadır. AGİT, 14 Mayıs 2023 seçimlerini bir büyükelçi başkanlığında 392 kişilik bir ekip tarafından, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi ise çeşitli ülkelerden milletvekilleri ve kırk kişilik gözlem grubu tarafından izleyecektir. Böylece Türkiye'deki seçimlerin 450'ye yakın uluslararası uzman tarafından takip edilmesi beklenmektedir¹⁰.

SONUÇ

Seçim sürecine dair yukarıda yapılan ayrıntılı açıklamalar Türkiye'de seçimlerin güçlü bir hukuki alt yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte geçmiş seçim pratiğimiz normatif durumun sağlıklı bir uygulamayla desteklendiğini göstermektedir. 1950'den bugüne geçen 73 yılda Türkiye; on dokuzu milletvekili genel seçimi, on ikisi mahalli idare seçimi, ikisi cumhurbaşkanı seçimi, yedisi halk oylaması olmak üzere ulusal çapta toplam kırk seçim gerçekleştirmiş olup bunların beşte biri sadece son on yılda yapılmıştır. Bu durum siyasi partiler, seçim idare organları ve vatandaşlar açısından önemli bir seçim tecrübesine işaret etmektedir.

Bunun yanında Türkiye'de seçimler güvenilirliklerini, iktidarlardan bağımsız netice üretme kapasiteleriyle de ispat etmişlerdir. CHP'nin tek parti idaresinde gerçekleşen 1950 seçimlerinde iktidar Demokrat Parti'ye geçmiştir. 27 Mayıs darbesinden sonra Demokrat Parti'nin devamı olan Adalet Partisi seçimle işbaşına gelebilmiştir. 12 Eylül'den sonra darbecilerin rızası hilafına iktidarı Turgut Özal'ın Anavatan Partisi devralmıştır.

Yerleşik iktidar sahiplerinin ötekisi konumundaki Refah Partisi 1994 yerel seçimlerinde

İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyelerini kazanmış, 1995 seçimlerinde ise sandıktan birinci parti olarak çıkmıştır. 28 Şubat "post-modern darbesiyle" iktidardan uzaklaştırılan Refah Partisi'nin ve onun halefi Fazilet Parti'sinin kapatılmasına rağmen 2002'de milli irade tecelli edebilmiş ve AK Parti tek başına hükümet kuracak bir çoğunlukla seçimleri kazanabilmiştir.

Sandığın seçmen iradesini doğru şekilde yansıtabilme kabiliyeti uzun süren AK Parti iktidarı sırasında da devam etmiştir. AK Parti yargı ve bürokrasideki hasmane tutuma karşın seçim sandığından destek alarak demokratik yürüyüşüne devam ederken zaman zaman oy ve güç kaybına da uğramıştır. AK Parti'nin 2011 seçimlerinde yüzde 49,8 olan oy oranı 7 Haziran 2015'te yüzde 40,87'ye düşmüş ve AK Parti Meclis'te tek başına hükümet kurma çoğunluğunu kaybetmiştir. Anayasanın öngördüğü sürede hükümet kurulamaması üzerine seçimler yenilenmiş ve AK Parti bu kez oylarını yüzde 49,5'e yükselterek yeniden tek başına hükümet kuracak çoğunluğu elde etmiştir. 2018 milletvekili seçimlerinde AK Parti yüzde 42,56 oy alarak parlamentodaki çoğunluğunu (ittifak ortağı MHP hariç olmak üzere) yeniden kaybetmiştir. İktidar partisi 2019 yerel seçimlerinde ise Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlıklarını kaybetmiş ve fakat belediye meclis üyeliklerinde çoğunluğu elde etmiştir.

Bunlar Türkiye'de seçim sonuçlarının güvenilirliğini ortaya koyması bakımından dikkate değer sonuçlardır ve seçimlerin seçmen iradesini hassas bir şekilde yansıttığını göstermektedir.

Netice itibarıyla Türkiye'deki çoğulcu siyasi yaşam, kamuoyunun seçimlere yüksek katılımı ve ilgisi, seçim mevzuatının öngördüğü etkin tedbirler, seçim deneyimi, yargısal yönetim ve denetim teminatlarının 14 Mayıs seçimlerinin güvenliğini sağlamada yeterli olacağını ifade etmek mümkündür.

¹⁰ "Avrupa Konseyi ve AGİT seçimleri nasıl izleyecek, hangi noktalara odaklanacak?", *BBC Türkçe*, 12 Nisan 2023.

Bununla birlikte önümüzdeki döneme ilişkin şu iki öneri getirilebilir: Her şeyden önce dağınık halde bulunan seçim mevzuatının güncelleştirilerek tek bir yasa altında kodifiye edilmesi hukuki öngörülebilirliği artırması bakımından faydalı olacaktır. İkinci olarak da YSK'nın anayasal

konulara ilişkin kararlarının anayasayı yorumlama yetkisi sebebiyle Anayasa Mahkemesinin yargısal denetimine açılması¹¹ yine hukuk devleti ve hak arama özgürlüğü bakımından önemli bir güvence teşkil edecektir.

¹¹ Gönenç, *Türkiye'de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*, s. 325.

14 MAYIS'A GİDERKEN TÜRKİYE'DE SEÇİM GÜVENLİĞİ

MERT HÜSEYİN AKGÜN

SETA | ANALİZ

Temsili demokrasilerin en karakteristik unsuru olan serbest ve adil seçimler, halkın yönetime katılmasının esas yolunu teşkil eder. Geçmişten günümüze seçimler Türkiye'de siyaseti ve toplumu dönüştürücü bir işlev üstlenmiş, belki de dünyadaki diğer demokrasilere kıyasla çok daha etkili sonuçlar üretmiştir. Zira halk ile bürokratik seçkinler arasındaki güç mücadelesinde vatandaşın kullanabildiği yegane araç seçimler olmuştur. Türkiye toplumu oy hakkına sıkı sıkıya sahip çıkmış, seçimlere her zaman çok yüksek bir katılım göstermiş ve sandığın ülkenin gidişatında belirleyici bir rol oynamasına katkıda bulunmuştur.

Bununla birlikte Türkiye'de seçimlerin etkinlik kazanmasının arkasında seçimlerin dürüstlüğünü sağlayan önemli hukuki güvenceler de bulunmaktadır. Seçimlerin halkın iradesini doğru bir şekilde yansıtmalarını temin edebilmek amacıyla seçimleri düzenleme ve denetleme fonksiyonu yargı mensuplarına tevdi edilmiş, seçim işlerinin her aşaması politik rekabetin asıl tarafları olan siyasi partilerin gözetimine açılmış, oy verme işlemlerinin gizlilik ve serbestlik ilkeleri doğrultusunda, oy sayım ve döküm işlemlerinin ise aleniyet ve doğruluk prensiplerine uygun olarak yürütülmesi sağlanmıştır. Bu analizde de Türkiye'de seçim güvenliğinin hukuki boyutu ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL